

de Jan van Dijk

mei 2026

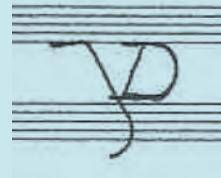
in dit nummer:

Presentatie Six Carillon Pieces van Jan van Dijk
door IJsbrand van Dijk.

De grootste operacomponist die Nederland
nooit zal kennen door René Seghers.

Een bloemlezing door Luud Bochem.

Aforismen van Jan van Dijk.

Beste lezer,

Met dit digitale tijdschrift beoogt de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken een bijdrage te leveren aan het levend houden van de (muzikale) nalatenschap van Jan van Dijk. U kunt verwachten dat wij u inzicht geven in zijn opvattingen en denkwijzen, in achtergronden bij zijn composities en in opvattingen van anderen over zijn muziekwerken. Uiteraard besteden wij ook aandacht aan uitvoeringen van zijn werk in het hier en nu. (www.janvandijk.net)

In dit laatste nummer treft U een impressie aan van de presentatie van de bundel Six Carillon Pieces van Jan van Dijk in Tilburg, tijdens de stadsbeiaardierswissel in februari 2026. Stadsbeiaardier Carl van Eyndhoven wordt opgevolgd door Tommie van Doorn.

René Seghers, directeur van 401 DutchOperas, hield in 2013 een groot interview met Jan van Dijk. De uitgeschreven versie treft U hier aan. (Ook is het interview integraal te zien.)

Alle 9 voorafgaande afleveringen van 'de Jan van Dijk' bevatten een of meer bijdragen van vrienden, kennissen, collega's of oud-studenten van Jan. Iedereen die IJsbrand vanaf 2021 benaderd heeft met het verzoek een bijdrage te leveren zegde altijd onmiddellijk toe. En ... leverden ook. Een bloemlezing door Luud Bochem.

U kunt ook bijdragen aan het levend houden van de nalatenschap van Jan van Dijk. Als u iemand kent die (zelf of bv. voor een ensemble of orkest) op zoek is naar (nieuw) repertoire kunt u hem/haar wijzen op de muziekwerken van Jan van Dijk die te verkrijgen zijn bij de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken (voor de praktische kant hiervan zie hieronder).

De Stichting is erg benieuwd naar uw reacties op het tijdschrift. Heeft u op- of aanmerkingen, vragen, kanttekeningen of aanmoedigingen dan ontvangen wij die graag op emailadres ij.dijk@hotmail.com.

Dit tiende bulletin van 'de Jan van Dijk' zal tevens het laatste zijn in deze vorm. De functie van het bulletin zal opgenomen worden in de vernieuwde website, die op het ogenblik gestalte aan het krijgen is. Als dit proces afgerond is, zult U hierover uitgebreid bericht worden per e-mail.

Voor nu....

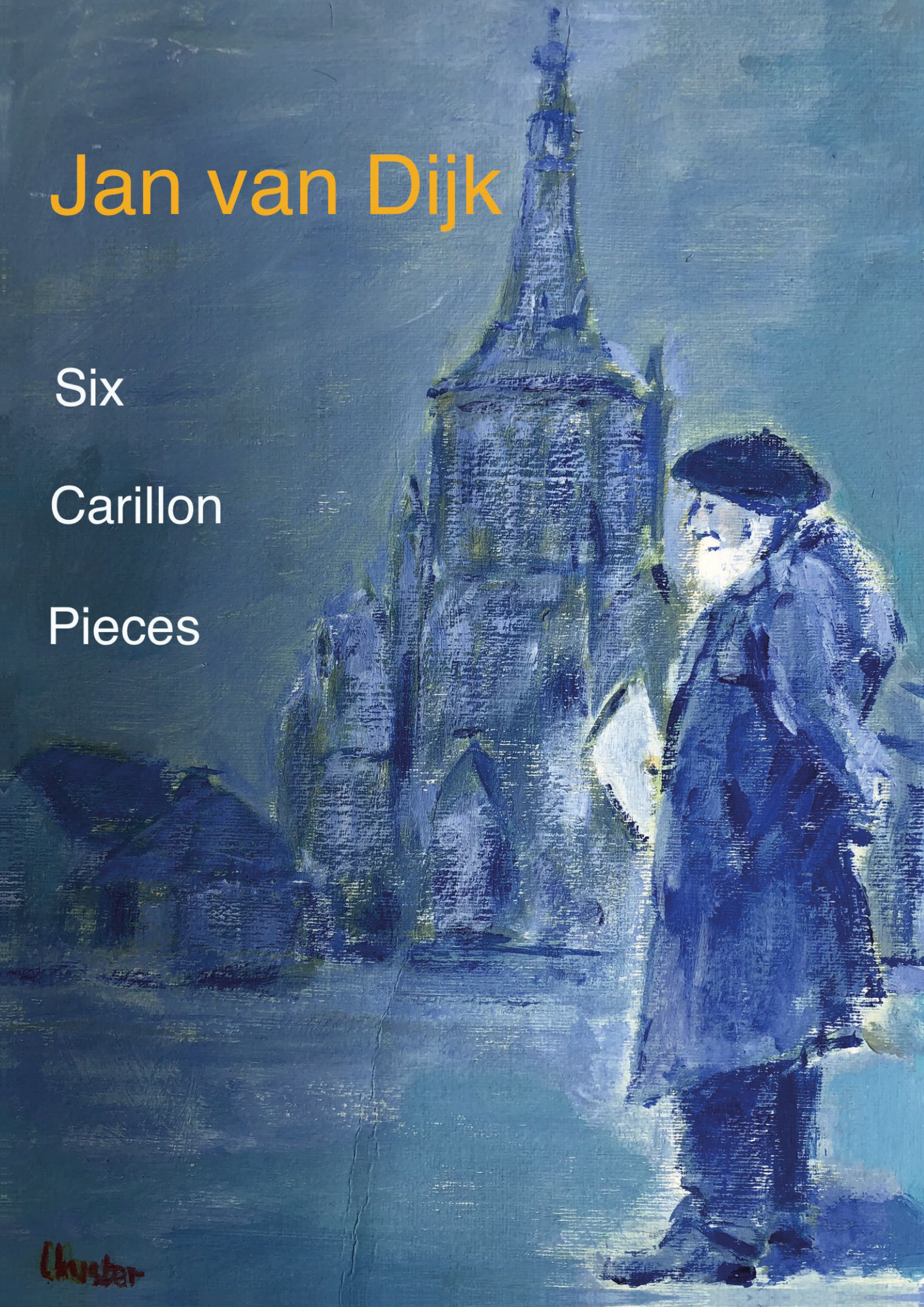
Veel plezier bij het lezen van dit tiende nummer van 'de Jan van Dijk'.

Namens de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken,

IJsbrand van Dijk, voorzitter.

Jan van Dijk

Six
Carillon
Pieces

Chamber

Presentatie 'Six Carillon Pieces' van Jan van Dijk door IJsbrand van Dijk.

"Op 30 juni 1966 wordt de nieuwe Eysbouts-beiaard in de toren van de Heikese kerk in Tilburg in gebruik genomen, waar van 1967 tot 1987 Arie Abbenes de titularis van instrument is".

Jan van Dijk, die sinds 1955 docent is aan het Brabants Conservatorium en een geëngageerde rol speelt in het Tilburgse cultuurleven, wordt lid van de nieuw opgerichte beiaardcommissie. Sinds 1974 is hij ruim 30 jaar voorzitter van deze commissie en een enthousiast verdediger van de beiaard als "bekroning van het stadsgewoel".

De vruchtbare samenwerking tussen Jan van Dijk en Arie Abbenes heeft tot resultaat dat de Tilburgse beiaard vaak een voortrekkersrol speelt. [Met name valt te vermelden: het internationale beiaardconcours uit 1971, de compositiewedstrijd uit 1985 en de oprichting van een beiaardklas aan het conservatorium].

Bij gelegenheid van de aanstelling van Carl Van Eyndhoven als stadsbeiaardier van Tilburg schrijft Jan van Dijk de Epiloog – Intermezzo – Proloog (opus 762). Tijdens de première van dit stuk (op 10 januari 1988) speelt afscheidnemend beiaardier Arie Abbenes de Epiloog en wordt het Intermezzo vierhandig gespeeld. De Proloog, gespeeld door de nieuwe stadsbeiaardier, kondigt meteen ook het begin aan van een reeks beiaardwerken die ontstaan vanuit de relatie tussen componist en beiaardier.

Deze stukken zijn elk op een eigen manier representatief voor de veelzijdigheid van het beiaardoeuvre (totaal 21 werken) van Jan van Dijk. De Tilburgse context, dit moge duidelijk zijn, met zijn bijzondere relatie tussen componist en beiaardier, heeft een belangrijke rol gespeeld hierbij.

Welnu, als dank, waardering, eerbetoon heeft de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken een bundel gemaakt met daarin zes beiaardwerken van Jan van Dijk. Deze werken zijn alle live opgenomen door Carl op de beiaards van Tilburg en Mol. Deze opnamen zijn mede mogelijk gemaakt door 'Stichting Vrienden van de Tilburgse beiaard'.

De bundel bevat een prachtig voorwoord van Carl van Eyndhoven, de zes beiaardstukken, die vergezeld gaan van een drietal bijschriften van Jan van Dijk zelf. Op de laatste bladzijde van de bundel staan QR-codes, waarmee alle stukken uit deze bundel te beluisteren zijn.

Graag wil ik de eerste exemplaren van deze bundel aanbieden aan Arie Abbenes, Carl van Eyndhoven, aan Fons Mommers, voorzitter van de Stichting Vrienden van de Tilburgse beiaard; en ook aan Tommy van Doorn, de nieuwe stadsbeiaardier, bij wijze van "Proloog".

*v.l.n.r. Arie Abbenes, Fons Mommers,
Carl van Eyndhoven
en Tommy van Doorn*

De gehele bundel is gratis te downloaden via

http://janvandijk.net/pdf/JanvanDijk_SixCarillonPieces.pdf

*Carl van Eyndhoven en Tommy van Doorn
achter de speeltafel van de
Tilburgse beiaard in de Heikese toren.*

En Carl, heel graag willen de ‘Van Dijken’ je bij deze beiaardierswissel een tastbare herinnering aan Jan van Dijk aanbieden, het acrylschilderij “Jan van Dijk voor de Heikese toren”, gemaakt door Lidwien Kuster”.

Een kleine impressie
treft U op de volgende pagina's aan.

“De bekroning van het stadsgewoel...”

Gedachten bij het beiaardoeuvre van Jan van Dijk

Jan van Dijk kwam in contact met de beiaard via de Rotterdamse organist en beiaardier Ferdinand Timmermans. Regelmatig ging hij mee de toren in van het stadhuis van Rotterdam waar hij Timmermans zag spelen. Hij leerde er de technische mogelijkheden van het beiaardspel en stelde vele jaren later vast: “Als ik voor beiaard componeer kan ik mij best wel voorstellen hoe één en ander gespeeld kan worden”. Wie zijn beiaardwerken speelt of beluistert, kan dit bevestigen: dit is muziek voor klokken.

Jan van Dijk leerde “het vak van componist” bij Willem Pijper wiens stijl onmiskenbaar doorklinkt in zijn beiaardwerken. Hij is echter veel meer dan een epigoon van Pijper. Zijn stijl is persoonlijk omdat het om “zijn noten” gaat. En dat zijn goede noten...

Zijn oeuvre voor beiaard bestaat uit 21 werken voor beiaard solo en beiaard met ensemble. Het gaat overwegend over korte stukken die organisch groeien vanuit het steeds weer opnieuw variëren van een motief - “mijn grondwijsje” noemt hij het. Anders gezegd: “Een componist componeert in feite altijd hetzelfde. Hij vertrekt steeds van hetzelfde materiaal, waarop hij varieert. Dát is de essentie van componeren”. Vanuit het variëren ontstaan melodielijnen die een subtiele balans zoeken tussen een horizontale en verticale muzikale architectuur. Dit alles wordt voortgestuwd vanuit een continue beweging – energiek en dynamisch – die het volledige kleurenpalet van de klokken ontvouwt. Voor Jan van Dijk waren het de kleuren van de Tilburgse beiaard die hem telkens weer opnieuw inspireerden.

Componeren heeft bij Jan van Dijk altijd te maken met een uitdaging: het omzetten van materiaal in een vorm. Doorheen zijn beiaardoeuvre – waaruit voor deze uitgave zes werken werden gekozen - hoort men de evolutie die hij op dit vlak doormaakt.

Fancy for Bells (op. 591) werd gecomponeerd in 1976. Het beginmotief is duidelijk een variatie op zijn “grondwijsje”. Het is een vitaal stuk, bijzonder geslaagd van opzet, dat symbool kan staan voor de stimulerende wisselwerking tussen componist Jan van Dijk en beiaardier Arie Abbenes, die in deze periode de fundamenten legden voor de voortrekkersrol die Tilburg op beiaardgebied steeds heeft willen spelen, in het bijzonder met betrekking tot nieuwe muziek en experimenten. Na het vertrek van Arie Abbenes, in 1988, naar de domtoren in Utrecht, volgt Carl Van Eyndhoven hem op als stadsbeiaardier en wordt de vruchtbare samenwerking componist – beiaardier verder voortgezet.

In 1989 componeert Jan van Dijk een waar meesterwerk: *Preludio, Arietta e Rondo* (op. 786). Het *Preludio* ademt de sfeer van een Franse ouverture; het *Arietta* is één en al verstillings - het verklankt zijn filosofie over de ‘Stille ontmoeting’: “... het gaat om de stilte in de ontmoeting. Daar waar mensen naar elkaar luisteren. Het non-verbale element in de ontmoeting. Waar woorden overbodig zijn, net als bij muziek. De stilte tussen de noten”. Het virtueuze *Rondo* – een plezier om te spelen - heeft een dwingende, dynamische opbouw.

Bruyère (opus 924) uit 1997 heeft als subtitel ‘grande, silencieuse’. Een verwijzing naar het bekende Nederlandse volkslied ‘De Herder’ van J. Worp op tekst van P. Louwerse, waarvan de openingszin luidt: *Op de groote, stille heide dwaalt de herder eenzaam rond*. Jan van Dijk, net zoals Pijper francofiel, schrijft vertrekkend van dit lied “variations á base d’ une chanson hollandaise”. Alleen keert hij de idee van een ‘thema met variaties’ om. Hij vangt aan met de meest gevarieerde versie en eindigt aan het slot van de vierde variatie met het thema. Vanuit motivische verbroekeling ontstaat zo terug het geheel. Dit werk toont op schitterende en speelse wijze aan, hoe hij creatief en met perfecte technische beheersing het notenmateriaal weet vorm te geven.

In datzelfde jaar componeert hij de *Sinfonia per campani* (opus 931). Hij noemt het zijn “Tiende Symfonie, een symfonie voor klokken”. Deze *Sinfonia* bestaat uit drie delen: *Allegro poco maestoso*, *Andante* en *Allegro ma non troppo*. Het *Andante* behoort tot het mooiste wat Jan van Dijk voor beiaard heeft geschreven. Hier spreken de noten en de stilte voor zich: alle verklaring is overbodig. De *Sinfonia* is de ultieme bevestiging van zijn adagium: “een goed kunstwerk wordt gemaakt naar de aard van het materiaal”. *Cathédrale* (op. 972) ontstaat in 1999 naar aanleiding van een bezoek aan de “Cathédrale Notre-Dame” van Chartres. Van Dijk licht toe dat het om “een, in grote trekken, driedelige compositie gaat, bewegend op een tactus van halve noten”. De structuur van de compositie is gebaseerd op het flexibel toepassen van de verhouding van de gulden snede. Temidden van “zijn noten” gebruikt hij tweemaal een gewijzigd citaat uit de cantate “Sainte Marie Magdeleine” (op. 23) van Vincent d’Indy – een citaat dat haast onopgemerkt in de organische ontwikkeling van het werk is opgenomen. Er is een begeleidende tekst bij de compositie, maar, aldus van Dijk: “De muziek is nergens “beschrijvend”. De bedrijvigheid in de klank is het enige wat de luisteraar kan waarnemen. En...wellicht komen sommige van die klank-waarnemers iets te weten van datgene, wat op geen enkele andere wijze dan door die klanken gesymboliseerd kan worden...”.

In de *Toccata N° III* (op. 1013) uit 2002, toont van Dijk andermaal zijn meesterschap. Uit één van de toongeslachten van Euler (gekend door de gelijkzwevende stemming die het octaaf opdeelt in 31 gelijke intervallen) haalt hij tien tonen - het “materiaal dat zich vormt tot melodische flarden en passages en zelfs tot een fugato” . Van Dijks gedetailleerde analyse van de partituur - genoteerd zonder maatstrepen, wat het zuiver lineair-polyfone karakter onderstreept-, maakt duidelijk dat hij als een waar bouwmeester een subtiel en consistente structuur uitwerkt. Het bouwwerk dat er uit ontstaat – de vorm – klinkt als een speelse, geïmproviseerde toccata. En daar is het Jan van Dijk uiteindelijk om te doen...

De Tilburgse context, met zijn bijzondere relatie tussen componist en beiaardier, heeft een belangrijke rol gespeeld bij het tot stand komen van het beiaardoeuvr van Jan van Dijk. Als componist en vrijmetselaar, maakte hij voor die beiaard een reeks “muzikale bouwstukken” die, ongrijpbaar maar alom aanwezig, de publieke ruimte verklanken: de ware “bekroning van het geluid van de stad”.

Carl Van Eyndhoven
Antwerpen, december 2025

Jan van Dijk

Six Carillon Pieces

1	Fancy for Bells	1976	1
2	Toccata nummer 3	2002	5
3	Bruyère, grande, silencieuse	1997	8
4	Sinfonia per campane	1997	12
5	Cathédrale	1999	20
6.	Preludio, Arietta e Rondo	1989	26
Bijschrift bij Toccata nummer 3			T 1,2
Bijschrift bij Sinfonia per campane			S 1,2
Bijschrift bij Cathédrale			C 1,2,3

5'30"

Fancy for Bells

Jan van Dijk
opus 591

Moderato e poco corrente

mf

poco rit.

a tempo

f

ff

p

cresc.

rit.

a tempo

mf

cresc.

22

26

30

34

36

38 *maestoso* *rit.* *a tempo: tranq.*

41

f

ff

mf

p

marc.

(espr.)

45

48

51

55

59

62

66 *longa; al niente*

67 *Giocosu* *rall.* *tranq.* *f* *p*

70 *Vif* *f* *piu f*

75 *maestoso* *ff*

80 *calando* *6*

83 *a tempo* *(calando)* *non arp.*

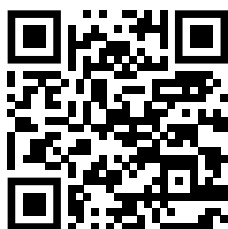
(5'30")

De Six Carillon Pieces werden live opgenomen door Carl Van Eyndhoven, voormalig beiaardier van Tilburg en Mol (B).

Bruyère en Preludio, Arietta e Rondo werden opgenomen op de Eijsbouts-beiaard van de Heikese kerk in Tilburg op 2 juli 2016.

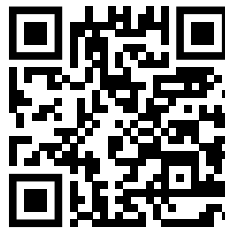
Toccata N° III, Sinfonia en Cathédrale en Fancy for Bells werden opgenomen op de Michiels/Eijsbouts-beiaard van de Sint Pieter en Pauwelkerk in Mol (B) op 14 januari 2026.

De handschriften van de beiaardstukken zijn digitaal omgezet door Gijs Meeusen en Frans Vuursteen.

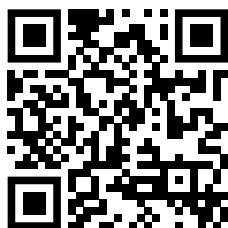

Fancy for Bells

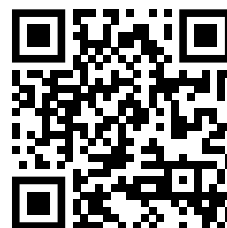
http://janvandijk.net/mp3/B_5.mp3

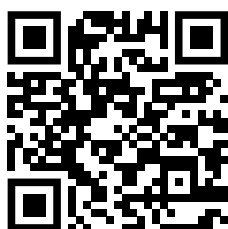
Toccata nummer 3

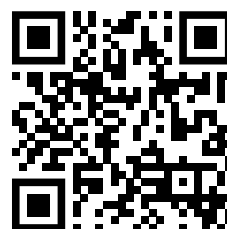
Bruyère, grande, silencieuse

Sinfonia per campane

Cathédrale

Preludio, Arietta e Rondo

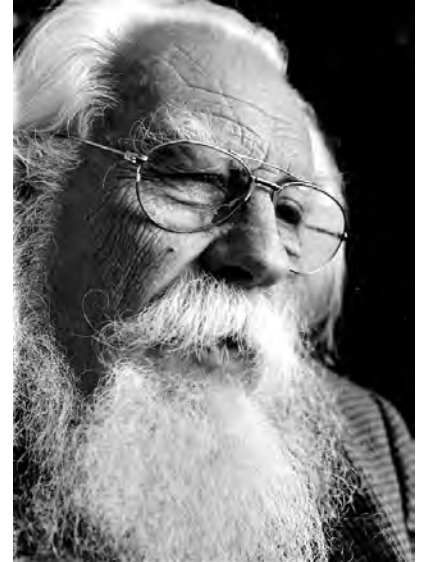
QR-codes kunnen verlopen. Werkt één van de codes niet meer, neemt U dan contact op met de [webbeheerder](#) van de JanvanDijk.net website.

JAN VAN DIJK (1918-2016) DE GROOTSTE OPERACOMPONIST DIE NEDERLAND NOOIT ZAL KENNEN

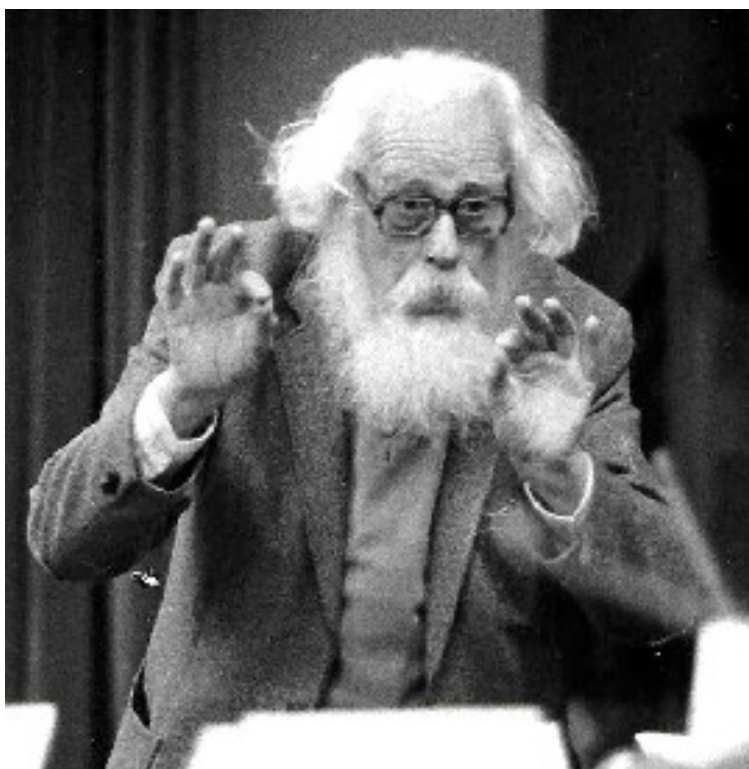

door René Seghers

Na zijn verscheiden in november 2016 liet Jan van Dijk een omvangrijk muzikaal oeuvre na van in totaal 1264 opusnummers, waaronder een handvol gecompleteerde en evenzovele onafgemaakte opera's. Tijdens ons gesprek van 21 maart 2013 vertelde Van Dijk met veel passie over zijn voltooide opera's, maar met nog meer passie over de onvoltooid gebleven werken, waarmee hij Wagner naar de kroon had willen steken.

Sommige projecten slaagden of kwamen tenminste af, zoals *De Vliegende Hollander* (1953), *Dat was Waarheid* (1967), de toneelmuziek bij Brechts *Die Gesichte der Simone Machard* (1968) en *Protesilaos en Laodmia* (1968, onopgevoerd gebleven). Het beoogde hoogtepunt, zijn opera *A modest proposal* sneuvelde echter met de dood van dirigent en componist André Vandernoot die Wieland Wagner al had gepolst voor een pan-Europese reeks premières! Dan waren er onafgemaakte opera's met Godfried Bomans (*Prikkebeen*) en Theun de Vries (*De Kapiteinsdochter*). Ook *The Casc* naar Edgar Allan Poe bleef onaf. Al pratende ontpopte Van Dijk zich als de grootste operacomponist die Nederland nooit zal kennen, tenzij... de muziek die hij voor de onaf gebleven stukken componeerde nog boven tafel komt (dat hopen wij vurig!).

Hier volgt een korte introductie op Van Dijks componeren en een transcriptie van het al genoemde film-interview dat ik met de toen 95-jarige componist had. Het interview was bedoeld voor het 401NederlandseOperas-boek, maar Van Dijks overlijden deed ons in overleg met de familie besluiten hem alvast online het respect te geven dat hij als componist nooit echt kreeg, maar wel verdiende.

Jan van Dijk (4 juni 1918 in Oostzaan – 25 november 2016 in Zwijndrecht) was componist, dirigent van het Gouds Symfonieorkest, pianist en theoreticus. Hij doceerde compositie, harmonie, contrapunt, analyse en muziektheorie aan de conservatoria van Rotterdam, Tilburg, Den Haag en Amsterdam. Daarnaast schreef hij in dagbladen, tijdschriften en boekpublicaties en was actief in het (kunst)onderwijs en (kunst)beleid.

Voor hij zich tot muzikale duizendpoot ontwikkelde studeerde hij piano aan het conservatorium van Rotterdam bij Jaap Callenbach en compositie en directie bij Willem Pijper. De genoemde 1264 opusnummers omvatten 18 Symfonieën, 12 Strijkkwartetten, 7 Pianosonates en 75 Sonatines voor piano.

Hij schreef Symfonische gedichten, ook voor symfonisch blaasorkest (o.a. 'Wallenstein' en 'Bredero'). Daarnaast was hij een vermaard koorcomponist. Hij toonzette de 150 Psalmen voor diverse a capella formaties. Hij schreef ook concerten, waaronder een Concerto voor pianola en orkest. Voorts schreef hij Kamermuziek, soms in 'vreemde' bezettingen, orgelwerken, 31-toons-muziek en een uitgebreid beiaard-oeuvre. Menig speelbaar werkstuk voor amateur-muziek-beoefenaars vloeide uit zijn pen, tot genoegen van deze groep zangers en spelers.

Van Dijk ontving tweemaal de Visser Neerlandia-prijs, de Willem Pijper-prijs, de Cultuurprijs van de provincie Noord-Brabant en de Hertog Jan-onderscheiding van de provincie Noord-Brabant. Hij was ereburger van de gemeenten Gouda en Tilburg en Ere-Meester der Vrijmetselaarsloge te Gouda. Van Dijk was getrouwd en had een zoon, 1 kleinzoon en 1 achterkleindochter. Hieronder volgt een transcriptie van het gefilmde interview dat ik voor 401NederlandseOperas op 21 maart 2013 met de toen 95-jarige componist had.

Voor het YouTube-interview, klik hier:
<https://www.youtube.com/watch?v=Vgslxv5V6IA&t=4s>

Jan van Dijk stelde daarin vooruit voor het componeren te zijn geboren. Al vanaf zijn tiende componeerde hij, maar op zijn zestiende verscheurde hij al zijn jeugdwerk en begon opnieuw met het componeren van marsen en dansmuziek. Van Dijk: 'Ik ging muziek studeren, piano, viool, directie en vooral theorie en ik werd al gauw conservatoriumleraar bij Willem Pijper in Rotterdam. Later ook in Tilburg, Den Haag en Amsterdam en ik werd voorzitter van de Staatsexamens voor Muziek. Ik dirigeerde, kortom ik deed alles wat er op muziekgebied te doen was en waarmee brood op de plank kwam. Wat je als scheppend musicus doet raakt dan wat op de achtergrond. Eerst door je drukke werkzaamheden en daarna doordat je steeds meer gaat nadenken en steeds minder doet.'

Het evangelie van de schoonheid

Als componist ben je een soort evangelist. Als je jong bent moet je veel bukken op

het podium, applaus smaakt dan naar meer, maar als je wat ouder wordt, kom je tot inkeer. Als je véél ouder wordt, zoals ik, ga je meer vanbinnen leven. Dan voel je binding met mensen die dat ook zo is vergaan, niet alleen in de bijbel, maar in Nederland bijvoorbeeld ook een Frederik van Eeden. Een buitengewoon persoon. In het bijzonder zijn gedicht 'Het lied van schijn en leven' en 'De Nachtbruid' fascineerden mij. Rond 1907, 1908 was hij volledig op de hoogte van Freuds bevindingen. Freuds 'Traumdeutung' heeft hij in 'De Nachtbruid' verwerkt. Dat heeft invloed, dat verwerk je ook in jezelf.

Ooit bracht ik allerlei praktische dingen naar een publiek toe, maar daar was ik op een gegeven moment klaar mee. Het publiek nam met het ouder worden ook af. Het sloot logischerwijze niet meer aan bij de tijdtong waarop ik nog leefde, de uitloper van de cultuur waarin ik geboren ben. Ik zag natuurlijk wel, dat er een andere cultuur opkwam, maar ik had daar geen binding mee. Toch bleef ik componeren, want ik voelde mij toch die evangelist die moest beschrijven wat er om mij heen gebeurde. Ik bleef ook publiceren. Want ik was geen asociaal. Als ik een stukje schoonheid had gevangen, genoot ik daarvan en gaf ik het door. Ik gunde het namelijk aan iedereen die net zover was als ik. Wat ik schreef, van strijkkwartet tot symfonie, pianostuk of concerto, is muziek waar geen naam voor is. Ik ben leerling van Willem Pijper geweest en later van Ernst Krenek; de Schönbergschool en dus was ik een vanzelfsprekende dodecafonist. Maar het technische middel is secundair. Het gaat om de schoonheid. Krenek schreef over twaalftoonsmuziek dat je er van alles mee kunt doen, de borden staan er vol mee, maar als je in C grote terts geen goede muziek kunt schrijven, dan kun je het met twaalf tonen ook niet. Schoonheid is een evenwicht tussen materiaal en vorm.

Vanzelfsprekende componisten en knutselaars

Van Dijks vader was een predikant uit Groningen, die goed orgel speelde en uitstekend kon zingen, zijn moeder kwam uit Leuven en was zangeres en pianiste. Van Dijk: 'Dus ik ben een mengsel tussen Noord-Nederland en België, geboren met een soort natuurlijk vermogen om dingen die ik hoorde op te schrijven.

Dat analyseerde ik dan. Als conservatoriumleraar-analyse paste ik dat toe op mijzelf, maar ook op Brahms en Mozart en dat vergeleek ik dan. Dan kom je tot allerlei interessante conclusies. Er zijn componisten die vanzelfsprekend componeren en er zijn knutselaars. Dan lukt er weleens wat, maar het heeft geen muzische uitstraling, want het heeft ook geen muzische inval gehad.

Als je de westerse muziek van de laatste duizend jaar bekijkt is het helder: Bij Josquin vindt de tweestemmigheid al een hoogtepunt. Kom bij Bach en lees de tweestemmige inventies en de duetten en zijn aria's: allemaal een melodie en een bas, leuk versierd, zoals je ook aan een tafelkleed franje kunt hebben, maar gewoon tweestemmig. Een wals van Chopin, precies hetzelfde, een melodie met een baslijn. Je kunt dat met een

orkest opvullen, maar je kunt het toch gewoon herleiden tot een melodie met baslijn. Ik kwam zover in mijn theorie dat de essentie van de West-Europese muziek, dus de cultuur van West-Europa die aan haar laatste akte bezig is, in essentie tweestemmig is. De melodie als symbool van het leven. Je zult minstens een tweede stem nodig hebben om te kunnen leven en als je met iemand anders kunt leven kun je het eigenlijk met iedereen. Twee is de toevoeging tot alles. Dat had ook gevolgen voor mijn componeren. In de laatste tien jaar van mijn leven schreef ik geen stukken van anderhalf uur meer, maar soms van een minuut of een half uur. Als je de juiste noten hebt, kun je het soms ook in een minuut volledig uitdrukken. Dat zei Willem Pijper trouwens al tegen mij: als je iets tegen een verre vriend wil zeggen in een telegram zijn zes kantjes niet te betalen. Dus moet je zien dat je het in zes woorden zegt. En als je dat kunt, waarom zou je dan zes kantjes schrijven? Dat zei Goethe al over Schiller en je ziet het bij Debussy: wat je weg kunt laten moet je niet schrijven. Webern is daarvan het toppunt. Als je de Orchesterstücke Opus 6 en Opus 10 neemt, een orkeststuk van zeven maten, dan is alles daarin gezegd.'

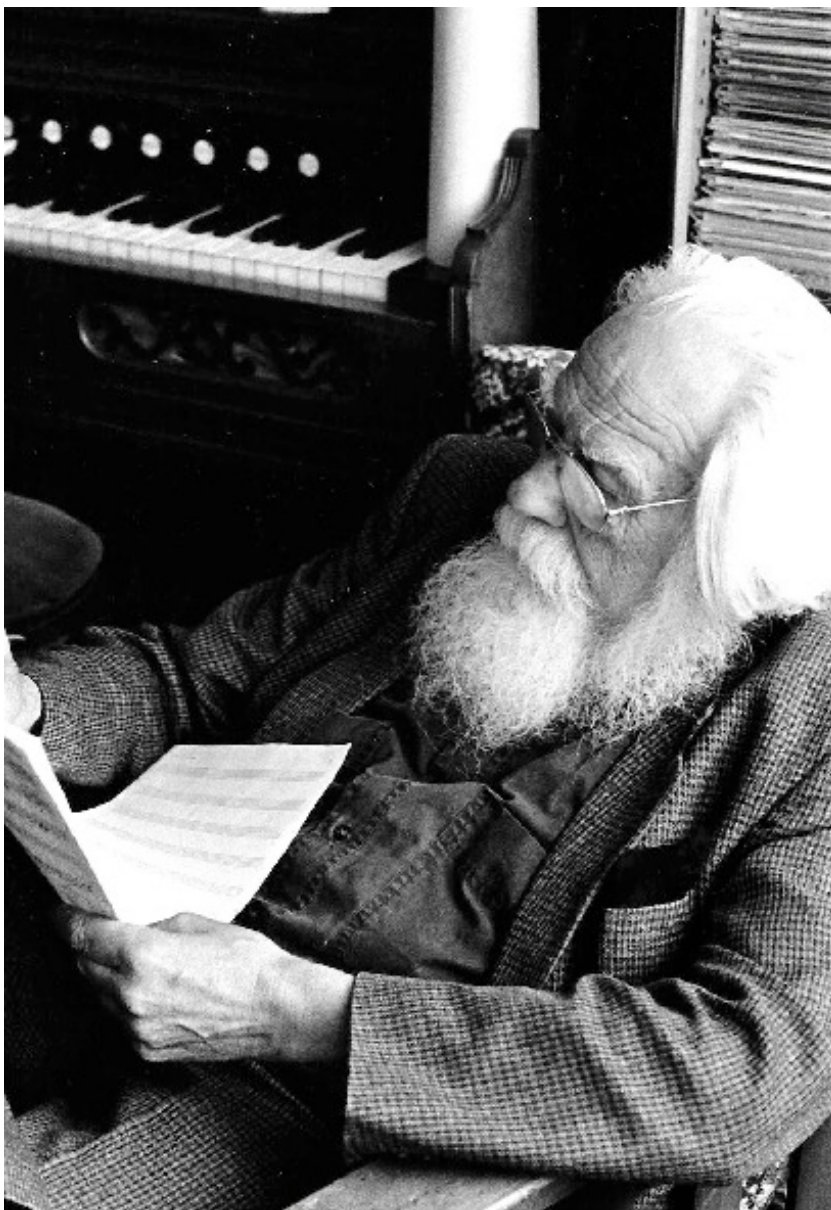
De grootste operacomponist die Nederland nooit heeft gekend

Gedurende de jaren zestig koesterde Van Dijk een heuse opera-droom op verschillende niveaus. Soms, zoals in *De Vliegende Hollander* uit 1953, een operaparodie op Wagner voor studenten van het conservatorium in Rotterdam, was het ambitieniveau bescheiden. Van Dijk: 'Het was ironisch bedoeld, niet betekenisvol. Een beetje naar Stravinsky's *l'Histoire du Soldat* met als criterium dat het niet te moeilijk mocht zijn, anders zouden de studenten het niet kunnen zingen. Ik heb de muziek later gebruikt voor de orkestsuite '*Ordre pour l'Orchestre*' voor dirigent Eduard Flipse. Dan is er nog Dit was waarheid, een gedachtenspel (met tekst, muziek, licht, beelden, figuren, publiek) op tekst van Tom Jaspers uit 1967. We werkten met eenvoudige middelen in een donkere zaal. Het duurde niet langer dan een half uur. Het is niet opgenomen, maar wel uitgevoerd. We hebben het zelfs in Antwerpen uitgevoerd. Dan is er nog de toneelmuziek bij Brechts *Die Gesichte der Simone Machard* uit 1968. Dat is onder meer in Den Bosch en Eindhoven opgevoerd.'

Van Dijks waarschijnlijk meest kenmerkende opera, de eenakter *Protiselaos en Lauadamia* uit 1968 bleef onuitgevoerd, omdat Van Dijk in die tijd alweer 100 andere stukken had gemaakt. Toch is ook dat niet het grote werk dat Van Dijk destijds voor ogen stond. Jarenlang werkte hij met Theun de Vries aan *De Kapiteinsdochter*, naar Pushkin, waarvoor het libretto gereed was. Van Dijk: 'De Kapiteinsdochter had mijn Meistersinger moeten worden, maar dat ging dus niet door. Ik ben in de tweede akte blijven steken. Ik had daarna geen zin meer om dat in die situatie af te maken. Met Godfried Bomans werkte ik een tijdlang aan *Prikkebeen*. Leuke ontmoetingen met Bomans enzo, maar ook dat is nooit afgekomen. Toch draagt dat allemaal bij aan je groeiproses. En de muziek is uiteindelijk ondergebracht in andere stukken. Dat geldt ook voor de muziek van *The Casc* naar Edgar Allan Poe. Daar heb ik met dirigent Eduard Flipse aan gewerkt en de muziek is uiteindelijk terecht gekomen in mijn *Tweede Symfonie*.'

Van Dijks grootste plan betrof een avondvullende opera die hij samen met dirigent André Vandernoot, dirigent van het Brabants orkest in die tijd, zou maken naar Jonathan Swifts *A modest proposal*. Van Dijk: 'Het was een onderwerp dat nooit behandeld was, namelijk de menseneterij in Ierland in de zestiende en zeventiende eeuw. Swift schreef ook *Gulliver's Travels*, maar ook dit cynische korte essay over menseneterij als oplossing voor de armoede in dat land en over het ongelooflijk hoge aantal prostituees. Ik heb er lang over nagedacht, want ik heb veel opera's gezien en er veel over gelezen. Verdi's benadering sprak mij erg aan. Hij maakte poppenspelletjes met lucifers, waarmee hij de lijn uitstippelde, waarlangs zijn zangers moesten bewegen. Hij dirigeerde en regisseerde zelf. Vandaag de dag is dat helemaal losgekoppeld. Jij schrijft de muziek en je moet maar hopen, dat de regisseur er iets van maakt dat in de buurt van jouw bedoeling komt. Maar ik had het vertrouwen in Vandernoot en hij beloofde mij dit te realiseren als ik het afmaakte. Dan zouden we samen naar Bayreuth gaan om Wieland Wagner, de kleinzoon van Wagner mee te krijgen. Vandernoot kende hem en zei dat als wij een goed stuk maakten, hij dat zou doen. Maar helaas, Vandernoot ging dood voor de

opera halverwege was. We hadden wel wat op de been. De kleinzoon van Wagner werkte mee. Engelstalig was dat. Het zou tegelijkertijd in Frankfurt, Brussel en London moeten gaan. Dat was mijn grote plan, maar zonder Vandernoot en zijn contact met Wagner kwam dat financieel niet rond. Als je geen geld krijgt voor een opera waar je drie jaar aan moet werken, dan kun je dat niet doen. Dat betreurt ik wel. Daar had ik veel plezier in.'

Beste Nederlandse opera's

Zoals hierboven duidelijk werd heeft Van Dijk zich heel analytisch in het genre opera verdiept en daaruit hele specifieke conclusies getrokken: 'Feitelijk moet je bij een opera niet eerst aan de orkestratie en andere dingen denken. Voorop staat dat je het verhaal moet beleven en het beste zou het zijn als je aan het einde denkt: 'Goh, er was nog muziek bij ook.' Precies zoals bij een film eigenlijk. Ook daar moet de muziek helemaal in het verhaal passen.' Van Dijk heeft natuurlijk niet alle Nederlandse opera's gezien die hier gecomponeerd zijn, maar wel veel uit de periode 1930 tot het begin van de 21e eeuw. Daarin heeft hij een aantal favorieten, werken die volgens hem redelijk geslaagd zijn als ze tegen zijn eigen criteria worden gemeten. Van Dijk: 'Van Gilse's Thijl, Guillaume Landré's De Snoek, Pijpers Halewijn en Hendrik Andriessens Philomela. Van Badings zou je de Orestes met elektronische muziek nog eens kunnen doen'.

Een opera van Richard Hol zou interessant kunnen zijn. Misschien zelfs Oberstadts De Scheveningers. Hij was een Clara Schumann-leerling. Dat stuk kon weleens verrassend zijn. Pijpers Merlijn ook, al is dat geen opera die je volgend jaar in Praag en dan in New York of Rome ziet gaan. Dat niet. Mijn opzet voor A modest proposal was dat wel. Ik wilde een opera maken die gespeeld zou worden, daarom wilde ik het ook in drie steden tegelijk. Ik wilde opschudding veroorzaken door dat onderwerp op die manier aan de orde te stellen. Als je die ambitie niet hebt dan neem je het te gemakkelijk op. Je moet zoiets niet alleen maar voor de subsidie schrijven en als het dan niet lukt, heb je altijd nog de subsidie gehad.

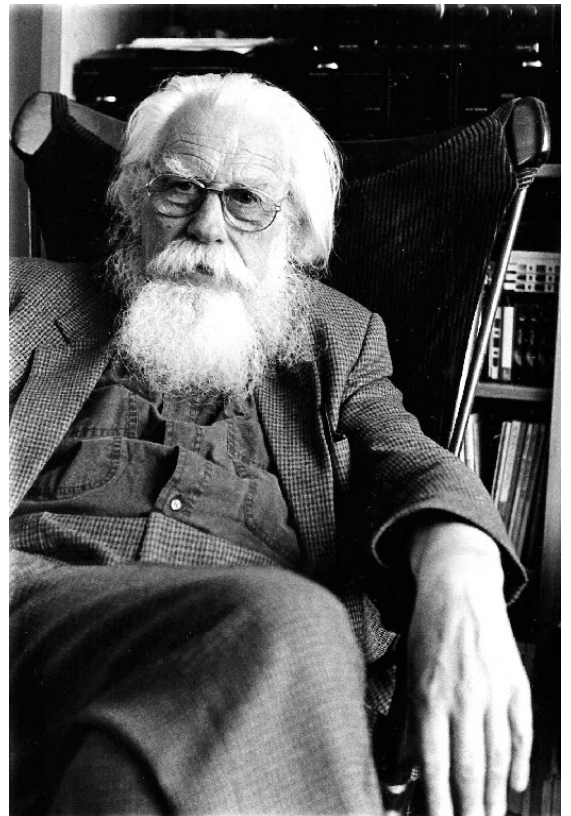
Opera vandaag

Volgens Van Dijk en 401NederlandseOperas komen in een goede opera alle muzikale vormen, die in de instrumentale en vocale cultuur in de loop der eeuwen ontstaan zijn, samen in een theaterstuk. Zoals bijvoorbeeld in Wagenaars De Schipbreuk, dat Van Dijk nog toevoegt aan bovenstaand rijtje: 'Ik heb Johan Wagenaar goed gekend, hij kende mijn vader ook goed. Het was een geestige vent en De Schipbreuk vind ik een meesterwerk. Ironie ten opzichte van al zijn componerende collega's. Ieder gemengd koor dat een beetje kan zingen met een aardige pianist, dan ben je er. De voorwaarde was aanvankelijk dat de pianopartij exclusief door zijn dochters Johanna en Nelly moesten worden gespeeld. Toen die het niet meer konden mochten anderen het pas spelen. Nu is het vrijgegeven maar hoor je het zelden meer. Er zijn te weinig [diverse] podia en teveel opera's. Dat ligt helaas ook aan de opera's van nu.

Een opera is geen symfonie of een cantate. In opera moeten namelijk veel dingen samenkomen. Het samenspel van tekst, muziek, dirigent, zang, kleding en decor tot en met regie is een collectief proces waar je van alles mee kunt doen, maar de muzikale essentie is bel canto: een melodie en een lijn. De melodie is niet afgeschaft hoor. Het is de potentie om tot een melodie te geraken, die bij veel componisten ontbreekt,

die desondanks toch opera's maken. Maar het kan wel, kijk maar naar Stravinsky's *The Rake's Progress*, dat heeft zelfs nog wijsjes. Ook bij Milhaud vind je zelfs in die minutenopera's wijsjes. Bij Krenek ook, Johnny Spielt Auf hangt van wijsjes aan elkaar. In Nederland slaagde Jan van Gilse erin een echte opera te componeren met Thijl. Let wel: ik spreek hier voor mensen uit mijn tijdtong of mensen die zich daar thuis voelen, want er is ook een publiek voor musical of spreekzingen. Ik vind dat erbarmelijk en voel me daar niet in thuis op dezelfde manier waarop ik mij in Midden-Afrika ontheemd zou voelen. Daar kan ik niet floreren.

Ziet u: ik ben geboren in 1918, het jaar dat Debussy stierf. Het impressionisme was daarmee afgerond. Ik was leerling van Willem Pijper, een tijd waarin niemand ooit een subsidie kreeg voor een opdracht, maar waarin toch werd gecomponeerd. Tegenwoordig hoor ik componisten zeggen, dat ze liever wachten op een opdracht dan op inspiratie. Die hebben geen last van hun talent. We hebben tegenwoordig veel teveel mensen. Als je gaat afschrappen van de 230 componisten in het Genootschap van Nederlandse componisten blijven er een stuk of dertig over die het vak verstaan, die invallen hebben. Dat is niet alleen in de muziek zo, maar ook in het schilderen, enzovoorts. De amateurs lopen in grote getalen voor je voeten. Gelukkig heb ik daar zelf geen last van. U bent een halve eeuw jonger dan ik en veroordeeld tot uw tijd, maar ik kon mijn tijdtong schoon houden. Het conflict dat ik kon krijgen was beperkt en de consequentie, dat ik op een gegeven moment alleen nog voor mijzelf componeerde, heb ik aanvaard. Dat proces begon bij mij in de periode dat tot mij doordrong dat de bevolkingsgroei in Nederland op afschuwelijke wijze toenam. Ik was een van de mensen die aan de wieg stonden van De club van 10 miljoen. Maar zoals gezegd publiceerde ik wel, omdat ik anderen mijn schoonheid niet misgunde. Men mag luisteren, maar het hoeft niet per se.'

Foto's en documentatie: 401NederlandseOperas/ NMI/ IJsbrand van Dijk

Op volgende pagina's een kleine impressie van "De vliegende Hollander" en "Dat was waarheid". (de eerste en laatste bladzijden)

DE VIEGENDE HOLLANDER

opera piccola

in

drie bedrijven

muziek van

Jan van Dijk

De vliegende Hollander	, bas
Dalana	, bas bariton
Senta	, sopraan
Stuurman	, tenor
Erik, jager	, tenor
Badman	, bas (bariton)

Koor : 5 sopranen, 4 alten
3 tenoren, 4 basen

Orkest : 2 fluiten
hobo
klarinet
fagot
altsaxofoon
hoorn
trompet
piano/vertaling
slagwerk

17'	1 ^o bedrijf :	Dalana, Stuurman, Hollander	- koor (s.a.t.b.)
14'	2 ^e bedrijf :	Senta, Erik, Dalana, Hollander	- koor (s.a.)
± 14'	3 ^e bedrijf :	Senta, Erik, Dalana, Hollander, Badman,	- koor (s.a.) (t.b.)

th. 2

- D. -

1953
de bliegende hollander

libretto : Y.L.R.T.C.
muziek : Jan van Dijk

(ouverture)

1° bedrijf

Allegro giocoso

(1)

Handwritten musical score for the first act of the opera "de bliegende hollander". The score is written for a full orchestra and includes the following parts:

- Flute 1** (Fl. 1): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Hobo** (Hobo): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Klarin Bb** (Klarin Bb): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Fag.** (Fag.): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- alt. Sax. Eb** (alt. Sax. Eb): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Horn** (Horn): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Trumpet** (Trumpet): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Timpani** (Timpani): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Piano** (Piano): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Pianoforte** (Pianoforte): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Violon** (Violon): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Violoncello** (Violoncello): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Viola** (Viola): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Vcl. I** (Vcl. I): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Vcl. II** (Vcl. II): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Alt.** (Alt.): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.
- Bass** (Bass): 3 measures, 2 measures, 3 measures, 2 measures.

The score is written in 2/4 time and includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings (p, f, mf, div.). The first act is marked with a circled "1".

Doek dicht

162

Handwritten musical score for orchestra and voices. The score includes staves for Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet (Cl.), Bassoon (Fag.), Horn (Hr.), Trombone (T.), Piano (Pano), Violin I (Vln. I), Violin II (Vln. II), Viola (Vla.), and Cello/Double Bass (Vcl. II). The music is written in G major and 2/4 time. The score features various dynamics (f, ff, p, mf, sf, sfz, sfz), articulation (acc, marcato), and phrasing. The vocal parts include Soprano (Sopr.), Alto (Alto), Tenor (Tenor), and Bass (Bass). The lyrics are in Dutch, with the title "Doek dicht" at the top right. The score is numbered 162 in a circle at the top left. The bottom of the page includes the number "R. 2" and a page number "24".

Dit was

Waarheid

voor stemmen en orkest

thom jaspers

jan van Dijk

PARTITUR

Dit was waarheid

een gedachtenspel van tekst
muziek
lied
beelden
figuren
publiek

- lezer
- 1ste stem
- 2de stem
- Koor
- publiek
- belichtingspers
- orkest :
 - forcello
 - 2 fluiten
 - 1 hobo
 - 1 klarinet in f
 - 1 alt sax. in Mb
 - 1 tenor sax in f
 - 1 hoorn in Mb
 - 2 trombones
 - forisno
 - violen,
 - alt.
 - cell.

th. 4

B

Handwritten musical score for the first system. The instruments listed on the left are: Piccolo, Fl. 12, Ob., Cl. Sop., Sax. alt. Mip, Ten. Sop., Cor. Mip, and Trb. 1 & 2. The score includes dynamic markings such as *fp* and *f*. A bracketed section is labeled with a circled '1' and contains the instruction: "doek gestolen, geen geluid, lezer in licht".

Lezer
1ste Hen
2de Hen

KOOR

Handwritten musical score for the second system. The instruments listed on the left are: Piano, Viol. 1 & 2, Viola, and Violoncello. The score includes various musical notations and dynamic markings.

"Ik ben niet iemand. Ik ben een toeschouwer en sta overal buiten. Schenk aan mij dus verder geen aandacht. Maar luister, want wel heb ik een stem. Funktionaal voor het doel, waarmee de stem wordt gebruikt. Luister dus aan mij op een zelfde wijze als ik bijvoorbeeld naar een de koor kijkt."

Picc. f
 Fl. f
 Ob. f
 Cl. f
 Sax. (f
 Cor. f
 Trb. (f
 12

lezen 191 km
 201 km
 Koor f
 Piano (

Zoriet ik behalve niets
 Ik heb alleen gezegd wat
 ik moest zeggen

Het is gebeurd
 Dit was waarheid

Mijn stem is uit.

Viol. (p
 Va. p
 Vcl. p
 H. 4

- 22. -

Aforismen (periode 2000 – 2010)

Wijs
gaat niet
Over één nacht ijs.

Aforismen: veel en weinig, onder één noemer.

Een zucht geeft "lucht".

Ongebreidelde lompheid heeft niets met vrijheid te maken.

"Een vrij land" is geen huisvesting voor het eerst geformuleerde.

**Voor de menigte is geestelijk bankroet
- blijkbaar - minder erg
dan een gewoon faillissement.
[oorlog minder erg dan duurdere benzine.]**

Zij vonden hem de beste,
omdat hij op een betere leek.
Hij was niet goed.

DEMOCRATIE DREIGT EEN EXCUUS VOOR SLECHT WERK TE WORDEN!

Sommige (veel-) mensen lezen (te) veel en
- wie weet, mede daardoor - niet goed.

Goede smaak verhindert
optimaal functioneren in de maatschappij.

*Zorg dat je gezond blijft, anders kun je
geen ongezonde dingen meer doen!*

Een bloemlezing

Inleiding.

Alle 9 afleveringen van de Jan van Dijk bevatten een of meer bijdragen van vrienden, kennissen, collega's of oud-studenten van Jan. Iedereen die IJsbrand vanaf 2021 benaderd heeft met het verzoek een bijdrage te leveren, zegde altijd onmiddellijk toe. En ... leverde ook!!

Zo ontstond er per aflevering een beeld van Jan. En van de schrijver, die schreef vanuit de aard van de specifieke ervaringen in zijn relatie met Jan.

Voor deze laatste aflevering van de Jan van Dijk heeft de redactie citaten 'geplukt' uit alle bijdragen van deze vrienden, kennissen, collega's en oud-studenten. Ze zijn geordend onder de thema's Jan van Dijk de mens, de oorlog, zijn echtgenote, de leraar, de reiziger, de filosoof, de criticus, de zakenman, de componist, de dirigent, de vriend, zijn voorkeuren.

Deze bloemlezing bevestigt de twee motto's die Jan van Dijk had in al zijn doen en laten als componist, pianist, dirigent, leraar en mens: 'Ken Uzelve' (Socrates) en 'Doe wat Uw hand vindt om te doen' (Prediker 9:10).

Af en toe is Jan aan het woord (zoals over zijn ervaringen in de Tweede Wereldoorlog vanwege het indringende karakter ervan) en binnen citaten van de schrijvers. Dit is in de tekst zichtbaar gemaakt door het gebruik van aanhalingstekens.

Jan van Dijk, de mens.

Aan Jan van Dijk zelf was alles groot. Zijn gestalte, zijn passen, zijn gebaren, zijn stem en – heel ongewoon in 1963 – zijn baard. Dec 25.

Ook toen al streek hij met zijn hand op karakteristieke wijze door zijn baard. Het was duidelijk dat hier een man van importantie zat, die wist waar hij het over had. Dec 25.

Opvallend was het gemak waarmee Jan van Dijk zich onder de mensen bewoog, anders dan andere componisten die ik kende. Dec 25.

Hij was wel spraakzaam, maar niet altijd wanneer je dat zou verwachten. Dec 25.

Los van de muziek had het optreden van Jan van Dijk opvallende kanten. Liep je met hem over straat, grote passen, baard, dan was het al gauw een soort re-enacting van een demonstratie rond 1900 met iemand als Domela Nieuwenhuis aan het hoofd. Wat ontbrak waren het spandoek en de stoet geknechte arbeiders. Wat nooit ontbrak was de humor, zeker niet na een bezoek aan de door de oude arbeidersbeweging zo verfoeide kroeg. Wat Jan van Dijk verbond met die oude sociaaldemocraten was de "volksverheffing", het leveren van goede muziek, vooral aan amateurs. Geen hokjes,

geen hekjes en geen hiërarchie maar kansen en aandacht voor alles en iedereen. Dat kenmerkte zijn mentorschap. Dec 25.

"Ik componeerde muziek, ik studeerde muziek. Daarbij was ik van mening, dat – evenals Willem Kloos, die ooit schreef: "aanvankelijk had ik musicus, d.w.z. componist willen worden" – de musicus componist is. Hij werd dichter, schrijver en ik, hoewel pianist in spe, werd componist. Ik vond pianist geen einddoel, maar ik zeg erbij, dat ik vanaf m'n tiende jaar niet kon nalaten "muziekstukjes te bedenken". U kent nu de plattegrond van mijn uitgangstelling". Mei 23.

"'Uit' naar een uitvoering van Lohengrin door de Koninklijke Opera van Vlaanderen, is toch heel anders dan 'thuis' voor de televisie naar een one-man-show van een entertainer zitten kijken". Mei 23.

Een bezoek aan Jan leverde voor weken denkstof en lees-impulsen op. De algemene gespreksonderwerpen waren vaak gericht op Hugenoten, op dubbele bodems en achtergronden in Bijbelteksten, op de Jezus-figuur en diens statuur, op de Dode Zee-rollen en hun betekenis, op Zuid-Frankrijk, op het 'eiland in de grote cultuurstromen' 'de tijdtong' waarop geestverwanten ('zoals jij en ik') zich bevonden, afzijdig van de stromen in de wereld die alleen maar gericht waren op platvloers consumptisme. "Ons" verblijf op de tijdtong die almaar smaller wordt maar des te meer betekenis-dragend wordt. Dec 23.

"Toen we ouder, en zelfs héél oud werden en in Zwijndrecht woonden, dec, reisden we niet meer. Dat ging niet meer. Daardoor geen concert, geen opera meer. Niet bereikbaar, waar ook, in Gouda of Antwerpen, of Arnhem, of Rotterdam, of Tilburg, of Tiel ... Dat betekende: geen levende muziek meer ... Alleen maar tv of cd ... radio ... andere apparaten. De oplossing was volgens Aartje dat ik, om de paar dagen, een klein recital zou spelen. Dat was wel wat: ik ging een en ander uitzoeken voor (nog) binnen mijn pianistiek". Mei 23.

"Zoals we niet meer naar concerten en opera's en zo konden gaan, zo konden we ook niet gemakkelijk meer naar musea, exposities en zo. Ook daarvoor was toch een oplossing, zodat we niet vervreemd raakten van beeldende kunst door niet meer naar galerieën te kunnen komen! Onze schoondochter was niet alleen muziekschool lerares, maar óók schilderes. Wij zagen van tijd tot tijd reeksen nieuwe werkstukken die soms ook nog, door het geschilderde onderwerp onze buitenlandse ervaringen gingen opfrissen". Mei 23.

Samenvattend: voor alles was Jan de man van het ambacht en daarnaast: een hulpvaardige vrijmetselaar met een mild karakter. Dec 25.

Een meester, een levenskunstenaar. Dec 2023.

Jan van Dijk, de oorlog.

In 1942 meldde Jan van Dijk zich niet aan bij de Nederlandsche Kultuur-kamer (NKK). Hiermee zette hij zijn muziekcarrière in een pauzestand, zijn werken konden niet meer worden gehoord. "Het muziekleven, dat interesseerde me toen niet meer echt, ik mocht er niet meer aan meedoen. Wat overbleef was wat ik zelf kon doen. Bedenken, schrijven, componeren. Als je principieel was dan zat je gelijk heel slecht, dan had je niks meer. Het enige wat je dan nog kon doen was ondergronds gaan en je beperken tot de huisconcerten." Mei 22.

"Ik heb de hele oorlog doorgecomponeerd, dat is het enige wat ik kon doen, ik kon er niet aan ontkomen. Ik dacht, als de oorlog voorbij is, dan sticht ik een privésymfonieorkest. Daarvoor schreef ik alvast werken, veertig tijdens de oorlog. Ik schreef pianostukken voor een pianist die niet mocht spelen. Ik maakte werken voor koren die niet mochten zingen. Want ik was geen lid van de Kultuurkamer. In de loop van de tijd zijn die werken in de vergetelheid geraakt." Mei 22.

"Zoals het stuk Vertroosting, op een gedicht van Vondel. Dat schreef ik nadat kennissen van me waren gefusilleerd. Al mijn studiegenoten van voor de oorlog die joods waren, zijn gedeporteerd. Uitstekende musici, allemaal verdwenen. Eén heeft het overleefd. Heel afschuwelijk. Dat was de realiteit." Mei 22.

Eveneens op een gedicht van Vondel componeerde Van Dijk Jaergetijde, voor koor en orkest, opus 93. Hij speelt het nog altijd veel. "Als ik dat stuk nu hoor, dan komt direct de associatie met de oorlog". Mei 22.

Na de laatste oproep voor dwangarbeid [Arbeidseinsatz] in januari 1945 besloot hij onder te duiken in de pastorie van zijn vader. De zachte klanken van een harmonium waren niet hoorbaar voor de Duitsers, het was het enige instrument waarop hij tijdens zijn onderduik kon spelen. Het werd zijn muzikale redmiddel. Het harmonium bleef daardoor ook in zijn latere muziekleven een duidelijke rol spelen, zo componeerde hij in de negentiger jaren een concert voor harmonium en orkest. Mei 22.

"Mijn pianoleraar, Jaap Kallenbach, geen grote carrière gemaakt omdat hij weigerde in publiek op te treden. Ik heb zelf meegemaakt dat George van Renesse die zou mijn Cassatio voor piano en strijkorkest spelen in Groningen, met Jan van 't Hoff, geloof ik. Mocht niet doorgaan. Want hij was geen lid van de Kultuurkamer. En ik ook niet. Daar leg je je maar bij neer want je kon er niets tegen beginnen. Je moest je stilhouden, gewoon. En je ging wat clandestiene dingen doen. Ik noemde alles wat ik deed een muziekschooltje. Ik had ook nog een vrouwenkoortje. En dat heb ik volgehouden tot in 1944. Ik componeerde ook steeds door." Dec 2022.

Tijdens de oorlog had Jan een privémuziekschool en gaf hij ook pianoles aan de muziekschool Toonkunst in Rotterdam die door zijn directeur, Willem Pijper, aan het Rotterdams conservatorium gelieerd was. "In 1944 ben ik daarmee opgehouden.

Toen kreeg je die verschrikkelijke dag dat iedereen werd opgepakt. [...] Wij hadden een soort van impliciet verbond van mensen die elkaar kenden, als er een gerucht was, dan wisten we dat direct allemaal. Op een gegeven moment kreeg ik het bericht: ga morgen niet naar Rotterdam, want dan loop je in de val." Mei 22.

Toen Van Dijk rond 1960 docent werd aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag sprak hij met leraren die tijdens de oorlog onder Badings hadden gewerkt. "Deze leraren zeiden me: we hebben nog nooit zo'n goede directeur gehad als Henk Badings. We hadden veertig leerlingen die er eigenlijk niet hoefden te zijn, maar die hierdoor niet voor dwangarbeid naar Duitsland hoefden. Badings zag kans om zaken te regelen, hij speelde een dubbelrol." Mei 22.

"Ook iemand als Flipse dirigeerde verder. Het was onontkoombaar dat hij op een gegeven moment met de Duitsers moest samenwerken. Na de oorlog is hij geschorst door de Eeraad. Hij en anderen moesten de prijs betalen voor het feit dat ze zijn doorgedaan. Hoewel de bakker, die ook doorging met het uitoefenen van zijn beroep, niet werd geschorst." Mei 22.

"Ik heb het bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940 meegemaakt. De tweede dag na het bombardement liep ik door de stad. De stank van verbrande lijken is afschuwelijk, dat is van een groteskheid waar geen woorden voor zijn. Dus moet je iets doen om ertegen te kunnen. Muziek was niet grijpbaar voor de vijand, die kon daar onmogelijk bij. Ik bleef in de oorlog dan ook het gevoel van winnaar houden, door de muziek, die stond op een soort spiritueel voetstuk." Mei 22.

Een maand of wat na de bevrijding kon je in de Cineac een film zien. Die ging over concentratiekampen. Verbijsterend. Toen zag je voor het eerst wat daar gebeurd was. Er kwam niemand terug uit die concentratiekampen, niemand vertelde je dat. Mei 22.

Jan van Dijk, zijn echtgenote.

Zijn vrouw Aartje was steeds aanwezig op de achtergrond en Jan bofte met een partner die hem zo zijn gang liet gaan. Dec 2025.

En ook altijd was er na het vreugdevol weerzien [met Jan en Aartje] de vraag hoe het met ons was. Om direct door te schakelen naar zijn eigen gedachtewereld. Nooit geforceerd, maar altijd heel natuurlijk. Een situatie die Aartje minzaam glimlachend gadesloeg. En die zij vaardig wist om te buigen tot een ander onderwerp. Dec 2023.

Zijn liefdevolle zorg voor Aartje is ons nooit ontgaan en na haar overlijden wist hij regelmatig te melden dat hij haar ingrijpend miste. Zijn maatje en inspiratiebron die aan één letter of één noot genoeg had om aan te voelen of te begrijpen wat er werd bedoeld. Een zeldzaam verbond. Dec 2023.

Jan van Dijk, de leraar.

Jan verwoordde op niet mis te verstane wijze wat men van mij verlangde: 'Jongen, als jij hier wilt afstuderen, dan verwacht ik een serieus werk voor koor en orkest, anders gaat het niet door!' Dec 22.

De grote pedagogische kracht van Jan van Dijk was gelegen in het onderkennen van een persoonlijke aanleg en het eigene van een leerling. Het leek of iedere student hem sympathiek was. Vanuit die persoonlijke kleur hielp hij een leerling zich te ontwikkelen, te verdiepen en desnoods om te buigen of bij te sturen. Dec 23.

Jan was een boeiende docent. Hij schudde de lesstof als het ware uit zijn mouw en wist gewoon erg veel. De analyse-opdrachten die hij ons opgaf, bezorgden ons de nodige hoofdbreken. Met name de harmonische kennis en het inzicht van Jan waren indrukwekkend. Hij verzond de harmonische opdrachten ter plekke en wij hadden serieus een week nodig om van het huiswerk een behoorlijke harmonische zetting te maken. Ook de contrapuntopgaven en lessen waren van hoog niveau. Dec 25.

Hij zag goed wat jouw plaats was in het werkveld en daarmee te werken en te handelen. De vele lessen waren vaak ook wijs, breed georiënteerd, vanuit het maatschappelijke tot het praktische denken over muziek, stijl, vorm, inhoud, karakter, materiaal en nog meer. Dec 25.

Er werd veel gediscussieerd en ik heb er zo "tussen neus en lippen door" veel geleerd over arrangeren, "kleurtjes maken" (bestudeer de Bolero van Ravel) en de raad gekregen me te verdiepen in de moeilijkheden en mogelijkheden van het schrijven voor beginnende muzikleerlingen, wat per instrument verschillend is. Mei 2022.

Ik herinner me Van Dijks lessen, zoals gezegd, zijn grote zorg voor het doortrekken van een muzikale (melodische) lijn, zorgvuldige stemvoering en een zingend contrapunt. Inderdaad: muziek moet zingen en stromen was zijn credo. Dec 2023.

... Jan van Dijk die, naast alle andere gaven, de kunst bezat om zijn leerlingen als (toekomstige) collega's te benaderen en iedereen in zijn of haar eigen waarde te laten. Dec 22.

Jan had een sterk talent voor de monoloog. Hij sprak een stroom gedachten uit, associatief voortspinnend, in een levendig tempo. Mei 2022.

Dat was niet erg, want de gedachtegangen waren constructief en hielden toch ook veel eigen gedachtesprongen open. Steeds was er de rijkdom van ervaringen met velen in de toonkunst, de rijkdom aan historische ontmoetingen zoals met Willem Pijper, Louis Toe Bosch, Kees van Baaren, Bela Bartok, Darius Milhaud, Geza Frid, e.v.a. Dec 2023.

Maar het indrukwekkendst waren natuurlijk de verhalen waarmee hij de lesstof lardeerde. Hij kende veel componisten uit binnen-buitenland persoonlijk en was een inspirerend en oorspronkelijk denker.

Het was ook een bijzondere en uitzonderlijke man die, als hij eenmaal aan een betoog begon, moeilijk te onderbreken was en elk gesprek tot een lezing maakte. Hij verkeerde in muzikale kringen en wist daarover te verhalen. Dit alles tot beter inzicht in stijlen en in wat componeren en musiceren in feite inhoudt. Jan leek iedereen te kennen en wist de essentie van muziek in woorden te vangen. Dec 2025.

Als leraar is hij van grote betekenis geweest, ook omdat hij de totale theoretische omgeving van de muziek beheerste. Dec 2025.

Soms kon Jan zich heerlijk laten gaan in het analyseren van klassieke meesterwerken, zoals Schuberts Unvollendete of Bartóks Muziek voor snaren, slagwerk en celesta. Dec 2024.

Een heel ander aspect van de compositielessen was Van Dijks grote belesenheid en eruditie. Regelmatig kreeg ik een tamelijk dwingend verzoek om belangrijke literatuur te lezen. Zo las ik onder meer Doctor Faustus van Thomas Mann. Dec 2023.

Al in dat eerste gesprek in de zithoek aan de Roland Holsthof trof mij, dat hij niet alleen zeer boeiend kon spreken, maar ook zeer goed kon luisteren. Mei 2024.

Zijn grote inzicht in mij als gezel blijkt onder andere uit een commentaar dat hij mij eens gaf toen we over een trio voor drie blazers spraken waarvoor ik opdracht had gekregen. Hij drukte mij op het hart om dit trio níét aan de piano te schrijven: "Dan schrijf je nou eenmaal een trio voor piano!". Nee, ik moest aan mijn bureau zitten, het werk horen en vervolgens opschrijven. Zeer waarschijnlijk heb ik hem met een lege blik aangestard, waarna hij zei: "en als je dat trio niet in je hoofd hoort, ben je er nog niet aan toe een trio te schrijven, dan begin je met een duo!". Eenzelfde lege blik volgde. "Kijk", sprak hij, "ga nou eens beginnen met een aantal solostukjes van 30 seconden voor die mensen. Dan ga je met ze in een ruimte zitten, en dan hoor en voel je hoe dat instrument zich gedraagt". Mei 2024.

Steeds weer wist Jan me ervan te overtuigen dat in muziek niet te veel verschillende bewegingslagen tegelijk moeten klinken, wil de luisteraar die kunnen volgen. Dec 2024.

Volgens Jan had afstuderen met een laag cijfer immers geen enkel nut. Je kon beter wat anders gaan doen, als het niet goed was wat je deed. Uiteindelijk waardeerde hij mijn werk met een tien. Dec 2025.

In de eerste plaats was er zijn zorg voor gedegen vakmanschap. Dec 2023.

Dat leerde ik van Jan. Hij leerde mij, op verschillende manieren, melodieën schrijven en de harmonie als gevolg van een samenklank van lijnen te begrijpen, iets wat hij zelf als ‘neo-modaliteit’ omschreef. Mei 2024.

Hij heeft mij, geheel onbaatzuchtig, bijzonder veel gegeven. Veel kennis, vriendschap, ondersteuning en vertrouwen. Daarnaast het vermogen kritisch te denken, de zaken helder en in hun juiste historische context te zien, niet alleen muzikaal! Dit alles evenwel zonder een gezond gevoel voor humor te verliezen. Relativeren is belangrijk! Veel opmerkingen die hij in verschillende samenhangen plaatste, komen nu, toch enige jaren later, vanuit een ander perspectief en met een nieuwe diepte terug. Het is alsof hij poogde om mij niet alleen voor het moment zelf, maar ook voor de decennia daarna, op het (muzikale) leven voor te bereiden. Mei 2024.

Bij het analyseren van de stukken en zeker bij het beoordelen van ons huiswerk maakte Jan van Dijks jovialiteit plaats voor strengheid. Dec 2025.

De leerlingen van Jan in Den Haag naderen nu hun pensioen, of zijn al zover. In onze groep theoretici bleven nog altijd zijn uitspraken circuleren, en niet altijd dezelfde. Wat Jan als verrijking meebracht was ook zijn vertrouwde met Franse en Vlaamse cultuur. Mei 2022.

Jan van Dijk, de reiziger.

Een bron van verwondering en vermaak was het feit dat Jan in zijn lange leven één fiets heeft gehad. Dit was ter sprake gekomen bij het uitwisselen van onze liefde voor de Alblasserwaard. Jan had deze polder talloze malen doorkruist na vanuit Lekkerkerk te zijn overgevaren met de pont Krimpen aan de Lek – Kinderdijk. Mei 22.

Jan van Dijk vertelde ons een keer over zijn buitenlandse reizen per fiets – niet te voet, want dan veranderde het perspectief voor hem te langzaam. Wat hij er niet bij vertelde, omdat het blijkbaar heel gewoon was: hij deed dat op een ouderwets-degelijk, Hollands herenrijwiel. Dec 25.

.... een indrukwekkende lijst van bezochte plaatsen, waaronder Antwerpen, Dinant, Parijs, Calais, Bayonne, Bonn, Davos, Zuid-Frankrijk, Corsica. Dit alles dus op de Long-way. Niet in Jans lijst zijn tochten naar Oost-Europa opgenomen, tochten die er wel geweest zijn. “Jans fiets was volmaakt geroest na een zeestorm tussen Nice en Ajaccio. Thuis terug weer opgeknapt. Fietsend naar La Rochelle, evenzeer als naar de Ardennen: Dinant enz.”. Mei 22.

... we belandden in (Zeeuws-) Vlaanderen waar we in een ver verleden met mijn Deux-Cheveaux doorheen reden. Mijn roots, en voor hem een al evenzeer geliefd landje met beider levenslange liefde voor de priester-dichter Guido Gezelle!

Hij heeft zeer veel gedichten van Guido Gezelle op een sublieme manier getoonzet. Dec 2023.

Jan van Dijk, de filosoof.

In Jans ideale maatschappij werd in alle huizen gemusiceerd. Zelf spelen en zingen, waar mogelijk met elkaar. Voor deze ideale landgenoten heeft Jan veel muziek geschreven, voor allerlei instrumenten. Een natie was muzikaal gezond als er deze brede laag van huismuziek bleef bestaan. Mei 2022.

Het leuke was dat hij vond, en terecht, dat een amateurorkest geen “Concertgebouworkestje” moest spelen, maar zich toe zou moeten leggen op repertoire dat speciaal voor een amateurorkest “op het lijf” geschreven is. Mei 2022.

Jan van Dijk, de criticus.

Laten we toch ophouden de gemeenplaats te verkondigen dat over smaak niet valt te twisten. Dec 2021.

In Den Haag hoor je componisten niet dwepen met geliefde muziek. Men verkiest alles koel en ambachtelijk te bekijken. De hoogste onderscheiding is verwoord in “goeie noten”. Toch, eens in een telefoongesprek, zei Jan met warmte: Dát is zo’n prachtig stuk. Het betrof de Siegfried Idyll. Mei 2022.

In de Volkskrant schrijft iemand onder het hoofd “Pijper in machteloos torso ten onder”, naar aanleiding van de Merlijn-uitvoering onder David Porcelijn – nauwelijks iets omtrent dit ene werkstuk van Pijper, wat ten gehore gebracht werd, maar citeert óók Samama, zij het in negatieve zin, en tevens Tristan Keuris. Diens Pijper-afhoud-poging, nog wel onder de term “hard oordeel” van de Volkskrant-scribent: “Zijn muziek is een treurig samenraapsel van bitonaliteit, mengklanken en habanera-ritmes (...), fletse muziek, niet geweldig geïnstrumenteerd, vaak zelfs akelig dichtgeschilderd. Hij had geen briljante ideeën”. Dec 2024.

Soms, heel soms, wilde hij wel wat explicieter en kritischer zijn in zijn oordeel, maar dan betrof het in de regel gearriveerde componisten (‘die schrijft van die kromme nootjes’) of zelfgenoegzame critici (‘dat is God, die weet ook alles’). Dec 2025.

Jan van Dijk, de zakenman.

Jan adviseerde mij in het toelatingsgesprek dat je het best ervoor kon zorgen dat je inkomen verzekerd was met een reguliere baan en dat je in de tijd die je rest leuke dingen moest doen. Dec 2025.

Jan van Dijk, de componist.

“Muziek componeren is eigenlijk: de muziek die er al was herschrijven, met noten die de herschrijver daartoe beschikbaar heeft.” Dec 2021.

“Soms bepaalt de ambiance de waarde van een muziek, die dan ook zonder die ambiance wegvalt. Anderzijds is er muziek met een intrinsieke waarde, een absolute muzikale waarde, die niet afhankelijk is van publieke ‘Anklang’, of buitenmuzikale ‘aankleding’. Een discodreun is toch iets anders, van een andere orde, dan een Bruckner-symfonie”. Dec 2021.

“Componist, ga maar voor de spiegel staan, om te zien of je voor het cabaret geen kerkmuziek hebt bedacht”. Dec 2021.

“Laten we toch ophouden de gemeenplaats te verkondigen dat over smaak niet valt te twisten”. Dec 2021.

“Los van de omgeving hebben al die muzieken door hun intrinsieke waarde een plaats op de ‘ladder van (soorten) verpozing’. ‘Uit’ naar een uitvoering van Lohengrin door de Koninklijke Opera van Vlaanderen, is toch heel anders dan ‘thuis’ voor de televisie naar een one-man-show van een entertainer zitten kijken”. Dec 2021.

“Door de manier van ontstaan, is muziek niet meer dan een commentaar (in muziek) op iets. En aangezien muziek gaat over muziek, is het dus een commentaar op een commentaar. Wanneer een criticus dit gaat beoordelen, gebeurt dat echter niet in de vorm van muziek, maar als geschreven tekst. Of met andere woorden: in een andere discipline, met de moeilijkheid om het niet beschrijfbaar (de muziek) toch met woorden te benaderen. Een benadering die overigens vooral een beschrijving van de perceptie, van de beleving van de luisteraar (de criticus) betreft, terwijl muziek toch vooral existeert door in klanken uit te drukken wat in woorden niet lukt. Wanneer dat immers wel het geval zou zijn, dan was muziek – als plaatsvervanger van tekst – een kostbaar en omslachtig surrogaat voor teksten in bijvoorbeeld reclame boodschappen. Maar, zou Erik Satie zeggen, laten we ons daarover geen zorgen maken, want dat lukt echt niet”. Dec 2021.

In Jans composities, hoe kort soms ook, is altijd een basis van architectuur. Hij gebruikte graag de term ‘plattegrond’. Dit bouwmeesterschap uit zich in weloverwogen tijdsverhoudingen. Vermoedelijk heeft het Bachonderzoek van Henk Dieben, Piet Ketting en anderen hier een invloed gehad, want mij lijkt het niet Pijperiaans. Mei 2022.

Jan van Dijk maakte ook mooie bewerkingen van klassieke stukken, zoals Rosamunde van Franz Schubert, maar altijd op een dusdanige wijze dat de muziek die werd gespeeld prachtig ‘overeind’ bleef, omdat hij precies wist wat de mensen aankonden. Mei 2022.

Wel Pijperiaans is bondigheid van motieven, de transparantie, de afwezigheid van dwepende sentimenten en tenslotte de nuchtere manier van afsluiten. Nooit triomfantelijke slotakkoorden die aan de applausreflex appelleren. Uitgepraat? Dan maar stoppen. Mei 2022.

“... wat ik zelf altijd leuk heb gevonden: stukken maken die binnen een bepaald betrekkelijk gering technisch kunnen, toch een optimale musische uitwerking kunnen hebben. Vind ik erg boeiend hoor, moet ik zeggen”. Dec 2022.

“Concessies doen ten aanzien van de technische uitvoerbaarheid is op zich geen probleem. Dat betekent alleen maar dat je jezelf een grotere discipline moet opleggen. Als je een opdracht krijgt een stuk te componeren voor een orkest dat eigenlijk niet goed kan spelen, dan moet je erg goed nadenken, om het zo eenvoudig speelbaar te maken dat je tegelijk niet de muzikale gedachte, datgene dus wat je wilt uitdrukken, verloren mag laten gaan”. Dec 2022.

“Met andere woorden: je moet het ‘theatereffect’ van een orkest leren kennen. Als je in een orkest zit is het soms niet om aan te horen, maar wat er uit komt kan betoverend zijn. Dus je moet voor grote en kleine ensembles zo schrijven dat je er ‘theater’ mee brengt. Wat dat betreft heeft Bach het grootste theatergevoel van alle tijden, want alle geluiden gebeuren daar precies waar ze moeten gebeuren. Je moet leren timen”. Dec 2022.

Here are my remarks on four of Van Dijk’s typical larger-scale works, all recorded by the Jan van Dijk Foundation:
The orchestral Symfoniettas (No. 2 of 1952 and the minuscule four-minute No. 3 of 1956]) are genial, unpretentious compositions that display some of the epigrammatic tendencies favored by Pijper.
Van Dijk’s 1951 large-scale Symphony No. 4 for Soli, Chorus, and Orchestra, to texts by three esteemed Dutch writers, two 17th-century and one 20th-century, is an at times quasi-operatic, three-movement epic lamenting the changing world—what used to be is not there anymore: to begin, there is a homesickness over the loss of a once elegant, country home on a small river to Amsterdam that in the past witnessed a now passed “glorious age”; there is violent opposition toward the construction of an extravagant ship thought to people at an earlier time to be an affront to heaven itself; and, finally, out on a walk, a poet sees “everything messed up”: the wheel of the world has turned it “upside down” and “there are rebellions everywhere and nothing stays the way it was.”
Finally, the very brief Symphony No. 6 of 1961 shows an embrace of a somewhat more modern timbre and temperament in colorful orchestration. Mei 2023.

Want Jan moest schrijven, onophoudelijk. Elke dag weer. Dec 2023.

Jan schreef dit stuk voor het duo dat ik met mijn vrouw, Susanne vorm. Zij is (alt)hoboïste in het Beethoven Orchester Bonn. Uit deze compositie blijkt Jans belangstelling voor een ongewone combinatie van instrumenten. De première vond plaats tijdens een kamermuziekconcert in het Cenakel in Tilburg in februari 2003. Wij speelden dit werk daarna nog verschillende malen tijdens andere concerten, zoals het jaarlijkse paasconcert in Oisterwijk. Mei 2024.

Alles aan die stukken van Jan van Dijk was klein in de zin van beknopt, aforistisch. Ze telden niet meer minuten en instrumenten dan nodig. Dec 2025.

Gemakkelijk in de goede zin van het woord was ook zijn muziek, schijnbaar voor de hand liggend, alsof je die al eens eerder gehoord had, maar wel met onverwachte zijsprongetjes. Van het saxofoonstuk kan ik na meer dan zestig jaar het thema nog nazingen, niet omdat mijn geheugen zo geweldig is, maar omdat de componist blijkbaar beklijvende melodieën kon schrijven. Dec 2025.

Zijn inzicht in het begrijpen van een partituur was fenomenaal. Hij doorzag in luttele seconden hoe iets ging klinken. Hij slaagde er veelal in om zijn werk uitgevoerd te krijgen. Dec 2025.

Wij lieten wel interessante dingen horen, maar altijd met een ellenlange, bloedserieuze programmatoelichting. Die had Jan van Dijk niet nodig. Zelfs zijn twaalftoons composities hadden niets van de bloedige ernst en torenhoge moeilijkheidsgraad van de Tweede Weense School, laat staan van seriële composities uit de jaren veertig en vijftig. Dec 2025.

Muziek is cultuurgebonden, en hoewel in Europa nationale grenzen langzaam vervagen, klinken de Marseillaise en Parijse liedjes nog steeds anders dan het Wilhelmus en Vader Abraham. Dec 2021.

Schönberg is in feite een uitermate traditionele componist, alleen op het eerste gezicht een nieuwlichter. Je kunt wel veel modernismen toepassen, maar dan behandel je alleen de make-up. Het gaat in feite om de inhoud, de substantie". Dec 2023.

Een andere algemene uitspraak van Jan van Dijk bij de lessen analyse was: zitten er in een stuk te veel nieuwe elementen, dan wordt het onbegrijpelijk; heeft het te weinig nieuwe elementen, dan wordt het saai. Ook dat lijkt het intrappen van een open deur, maar zo open stond die deur niet overal. Ik had op een andere verre zolderkamer ook lessen analyse van Reinbert de Leeuw, liever gezegd bevlogen monologen over zijn favoriete componisten, onder wie (de late) Liszt, Satie, Ives, Messiaen en Stockhausen. Maar bij twee van die componisten haakte ik af: bij Satie, omdat er in zijn pianostukjes te weinig gebeurde, en bij Stockhausen, in wiens stukken massa's uiterst gedetailleerde en gedetermineerde dingen gebeurden, waarvan je veel echt niet hoorde. Dec 2025

“Iets dat in een flits totaal kan worden waargenomen, noemen we een ‘geworden vorm’, en iets dat eerst geleidelijk compleet wordt een ‘wordende vorm’. Een akkoord is dus een geworden vorm en een melodie een wordende vorm. Het eerste is beeldend, het tweede ritmisch”. Dec 2021.

Het stuk is uitstekend voor de bas geschreven en de lijnen in dit werk, zeker in het tweede deel, zijn van geweldige schoonheid. Mei 2024.

Het Brabants Dagblad berichtte over het festival met een uitgebreid artikel. Daarin is het volgende te lezen: ‘Als belangrijkste ontwikkeling in zijn werk ziet hij [Jan van Dijk] een omslag die dertig jaar geleden plaatsvond’. “Ik besepte dat ik door mijn werk een maatschappelijke positie verworven had”, peinst hij. “Dat waren kunstjes. Ik ben me gaan richten op de inhoud, mijn muziek is introvert geworden. Waar ik erg gelukkig mee ben is dat Andreas van Zoelen een programma heeft kunnen samenstellen met stukken uit beide perioden. Dat is ideaal.” Mei 2024.

Zijn leskamer was een zolderkamer in de remonstrantse kerk, een van de verspreide localiteiten van het conservatorium. We moesten een hoge, smalle trap op naar de meester en heel symbolisch zaten we in de pastorie van de kerk met als leraar een domineeszoon. Dec 2025.

Jan van Dijk vertelde ons dat alle (klassieke) muziek uiteindelijk te herleiden was tot een van de drie ‘grote ruimtescheppers’ Bach, Wagner en Debussy. Dec 2025.

Het huiswerk: op een foliovel moesten we verticaal de parameters melodie, ritme, timbre en harmonie uitzetten (misschien meer, maar dan laat mijn geheugen me in de steek) en horizontaal een tijdlijn. Vervolgens moesten we samenhangende fragmenten afbakenen van een aantal maten, vaak een veelvoud van vier, en per fragment en parameter noteren wat er gebeurde. Dec 2025.

Jan van Dijk, de dirigent.

Jan van Dijk werd daar niet alleen dirigent, maar ook bewerker van alle muziek die we speelden. Het leuke was dat hij vond, en terecht, dat een amateurorkest geen “Concertgebouworkestje” moest spelen, maar zich toe zou moeten leggen op repertoire dat speciaal voor een amateurorkest “op het lijf” geschreven is. Mei 2022.

Toen zei hij tegen me “Nou moet je een zo slecht mogelijk orkest en een zo slecht mogelijk koor onder je hoede nemen en dan moet je eens kijken of dat na drie maanden beter is gaan spelen, of niet. En als het dan niet beter is gaan spelen dan moet je niet gaan dirigeren. En als het wel beter is moet je ermee doorgaan’. Ik ging er mee door. Ik vond het ontzettend leuk”. Dec 2022.

Jan van Dijk, de vriend.

Vriendschap was voor Jan iets heel waardevols. Mei 2022.

En ook steeds was daar zijn vraag hoe het in Schagen was: wie er nog leefden van zijn bekenden, wat er zoal veranderde. Hoe het met de Pastoriewoning (waar hij opgroeide), was, met hotel Igesz en met de Loet waar zijn lagere school stond. Je kon hem geen groter plezier doen dan oude foto's en artikelen van Schagen mee te brengen. Dat deden we dus met graagte. Wij waren zijn verbinding met het verleden. Dec 2023.

[...] we mochten behoren bij zijn wereld. Dat geeft een bevoorrecht gevoel. Hoe groot zijn betekenis voor ons is geweest weten wij alleen, hoe groot die was voor anderen kunnen wij alleen maar raden. Maar groot is dat zeker. En dan heb ik het nog niet eens over zijn naaste familie. Jan en Aartje zijn de rijkdom die je iedereen gunt. Dec 2023.

De gastvrijheid die ik tijdens deze avonden mocht genieten, ook van mevrouw Van Dijk, is hartverwarmend te noemen. Mei 2024.

Jan van Dijk, zijn voorkeuren.

Hij had grote voorkeur voor de Belgische en Franse collega's en hun muziek en leverde daardoor kritiek op het Nederlandse Staatsexamen-systeem en haar zwakte ten opzichte van het Belgische en Franse systeem. Dec 23.

Ook zijn (soms niet beantwoorde) inzet om het conservatoriumsysteem in Nederland een Franse ombuiging te geven kwam vaak ter sprake, zijn boeken over en liefde voor de muziek van Schubert, Debussy, Wagner. Dec 2023.

Maart 2026,

Luud Bochem.

2016

*Jan voor de Heikese Kerk in Tilburg,
luisterend naar de beiaard.*

Acrylschilderij, gemaakt door Lidwien Kuster (schoondochter).